

J.G. Ballard

Hallo Amerika

Vertaald door Robbert-Jan Henkes

Lebowski Publishers, Amsterdam 2018

Oorspronkelijke titel: *Hello America*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Jonathan Cape, 1981

© J.G. Ballard, 1981

© Vertaling uit het Engels: Robbert-Jan Henkes

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2018

© Voorwoord: Joost Vandecasteele, 2018

Omslagontwerp: Bart Heideman, Amsterdam

Auteursfoto: © Jerry Bauer

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 4453 1

ISBN 978 90 488 4454 8 (e-book)

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.



Voorwoord

De herontdekking van Amerika

J.G. Ballard heeft mijn leven verknald en ik ben hem er eeuwig dankbaar voor. Want geen enkele schrijver, of in zijn geval chroniqueur van wat komen kan, heeft zo'n grote invloed op alles wat ik op papier zet en in mijn hoofd koester.

Het begon in mijn late puberteit met de ontdekking van het boek *High-Rise* (vakkundig verfilmd door Ben Wheatley), een roman uit 1975 die opende met een scène waar een man in de ruïne van zijn ooit luxueuze appartement zijn hond bakt en opeet. Meer had ik toen niet nodig om deze auteur als een mentor te beschouwen.

Vanaf dat moment werd ik doordrongen van zijn geloof in de schoonheid van obsessie, in de ontroering van verwoesting, in het erotische van een autocrash, in de poëzie van lege hotels, in de kracht van de verbeelding om de wereld te reconstrueren en in de aanlokkelijke logica van de waanzin (uit *What I Believe*, 1984). Zoals hij demonstreerde in korte verhalen als 'The Enormous Space' waarin een man overtuigd geraakt dat zijn eigen huis blijft groeien en zich tegen hem keert, of nouvelles als *Concrete Island* waarin een architect na een ongeluk belandt op het niemandsland tussen twee snelwegen en daar maar een leven opbouwen moet.

Ook dit boek bezit genoeg heerlijke beelden om het vintage Ballard te maken. Al in de eerste pagina's wanneer de stoomboot Apollo, een weinig subtiele verwijzing naar de NASA-vluchten, meer dan een eeuw na de vernietiging van de Verenigde Staten een uit-

gestorven New York nadert en averij oploopt door een botsing met het verzonken Vrijheidsbeeld. Het gigantische gehavende beeld met kreeften in zijn neusgaten wordt niet meteen herkend en door sommige bemanningsleden gezien als ‘een plaatselijke zeegodin’ die ooit vereerd werd. Want zoiets groots moet wel religieus geïnspireerd zijn. Maar niet alle personages aan boord zijn even onwetend over alle americana en ondernamen deze gevaarlijke overtocht vanwege een hunkering die opgewekt is door vergeelde tijdschriften van wel- eer te bestuderen. Zeker de verstekeling Wayne die net als zoveel immigranten eeuwen geleden het armoedige Europa ontvluchten wil. Gedreven door wat ooit als een mantra werd verkondigd in een oud en vergeten Sinatra-nummer: ‘If I can make it there, I’ll make it anywhere’.

Aangemeerd merkt de expeditie dat het ooit grootse land veranderd is in een onherbergzame woestijn, terwijl ecologische veranderingen Siberië hebben omgevormd tot het meest vruchtbare gebied ter wereld. In New York zijn ze ook getuige van de wanhopige pogingen om te overleven tijdens deze catastrofe.

‘In dit ooit heroïsche landschap van reusachtige snelwegen, fabrieken en blokken torenflats lag een tweede, sjofele wereld van metalen barakken met houtkachels, meelijwekkende zelfgemaakte zonnepanelen die als hoogdravende conceptuele kunstwerken op het dak van bescheiden huisjes waren geschroefd.’

Of zoals Trump het verwoorden zou in zijn inaugurele rede: ‘... rusted-out factories scattered like tombstones across the landscape of our nation...’

Maar Ballard was eerst, zoals hij ook al in dit boek de politieke leuze ‘Make America Great Again’ gebruikt, reeds in 1981. Niet toevallig het jaartal waarin *Mad Max 2* uitkwam, over een wereld veranderd in een woestijn met de mens teruggebracht tot zijn meest primitieve zelve.

Maar tijdens het lezen van *Hallo Amerika* ben ik meer getroffen door de parallellen tussen het boek en één bepaalde scène uit

Mad Max 3. Wanneer het weinig spraakzame hoofdpersonage Max Rockatansky, gespeeld door Mel Gibson vóór zijn val en wederopstanding als ster, uitgeput en uitgedroogd gered wordt door een groep verwilderde kinderen die in hem hun verlosser zien, Kapitein Walker. Met een kader gemaakt van twijgjes en pluimen als een televisiescherm en verlicht door kaarsen vertelt een kind hun ontstaansgeschiedenis met behulp van rudimentaire tekeningen en oude foto's. Hun versie van Genesis is gebaseerd op foute veronderstellingen, zo wordt een blurry foto van Sydneys skyline omschreven als 'Tomorrow-morrow Land' en is het vliegtuig van Kapitein Walker tijdens de 'Pox-eclipse' aangevallen door een bewapende gang genaamd 'Turbulence'. Eenzelfde soort briljante ingeving als in *The Book of Dave* door Ballards troonopvolger Will Self, waarin een toekomstige wereld georganiseerd wordt op basis van een opgegraven dagboek van een verbitterde, gescheiden taxichauffeur uit onze tijd.

Zo ook is *Hallo Amerika* gevuld met soortgelijke vondsten van geschiedvervalsing. Met achtergebleven bewoners verzameld in stammen die zichzelf vernoemen naar vage herinneringen van hoe het ooit was.

“Je hebt de Bureaucraten rond Washington – hadden ooit grote plannen om alle stammen te verenigen, tot we erachter kwamen dat het ze alleen te doen was om de belasting. Dan heb je de Astronauten in Florida –”

“Beter dan de Echtscheiders,” reageerde Pepsodent. “Dat is een stam met alleen vrouwen uit Reno. Die stropen het hele land af. Daar moet je voor oppassen, kapitein, die beloven dat ze met je trouwen en dan stelen ze je kameel en snijden je keel af voor de nacht voorbij is.”

Zo geven ze ook kinderen namen van merken als GM en Heinz omdat deze ergens vertrouwd en belangrijk klinken. En hun vrouwen heten dan weer Xerox.

“Hoezo 'Xerox'?” vroeg Steiner, waarop GM trots de zwangere

buik van zijn vrouw beklopte en innig antwoordde: “Alle vrouwen heten Xerox – ze maken goeie kopieën.”

Deels kan dit boek gelezen worden als een speelse satire over onze obsessie met popcultuur en onze ongezonde fixatie op de Verenigde Staten. Over hoe dit land zijn mythe heeft kunnen vormgeven en verspreiden via televisie en cinema. Over hoe snel deze façade verdwijnt als je van nabij kijkt en bijvoorbeeld geconfronteerd wordt met de duistere kant van de ultieme leugen die Las Vegas eigenlijk is. En onze honger naar weetjes uit het westen, ondanks een oceaan ertussen, valt niet te stillen, omdat dat weidse continent nooit faalt ons te entertainen en te verbazen, zeker met hun huidige president. Die weliswaar vrij mild lijkt in vergelijking met de zelfverklaarde president uit de toekomstvisie van Ballard die zichzelf heeft vernoemd naar de seriemoordenaar Charles Manson.

Maar ik lees dit boek voornamelijk als het werk van een auteur op zoek naar de juiste vorm voor zijn overrompelende verbeelding en scherpe inzichten over de menselijke natuur. Van alle Ballard-boeken is *Hallo Amerika* nog het meest door plot gedreven en schatplichtig aan de stijl van de sciencefiction-pulptijdschriften waarin hij debuteerde. Tevens is dit boek de laatste roman voor zijn grote doorbraak *Empire of the Sun* (verfilmd door Steven Spielberg) waarin hij schrijft over de gruweljaren als kind in Shanghai tijdens de Japanse bezetting. Iets wat hij zelf ooit omschreef als beseffen dat onze normaliteit maar een decor is. Even prachtig behandeld in zijn autobiografie *Miracles of Life*. In die periode heeft hij van nabij gezien en beleefd hoe onmenselijk een mens zich gedragen kan wanneer een samenleving onder druk komt te staan. Deze ervaringen hebben hem getekend en hem doen beseffen dat als niks nog de moeite waard is om voor te vechten, dan is vechten omwille van niks het enige wat nog de moeite waard is.

Het is een stelling die hij later zou uitwerken in speculatieve romans als *Super-Cannes* en *Kingdom Come*, die laatste met als slogan: ‘The suburbs dream of violence’. Over een vergeten generatie blanke

mannen die opgehitst door verveling, racisme, *consumerism* en angst een uitlaatklep zoekt in zinloos geweld. Uitgekomen nog voor de rellen en de plunderingen in Londen plaatsvonden en de BBC genoodzaakt was om deze opflakkingen van agressie te behandelen als ballardiaanse taferelen.

Maar in alle eerlijkheid bewonder ik nog het meest hoe hij zo'n oeuvre heeft kunnen achterlaten en tegelijkertijd drie kinderen grootbracht die hij als jonge weduwnaar alleen moest opvoeden. Een adoratie net iets groter dan mijn immense jaloezie voor zijn kunde.

Joost Vandecasteele, 2018

1 | DE GOUDKUST

‘Er ligt goud, Wayne, goudstof overal! Wakker worden! De straten van Amerika zijn echt geplaveid met goud!’

Later, toen ze de ss Apollo naast de vervallen Cunard-pier aan de zuidpunt van Manhattan aan land hadden laten lopen, zou Wayne zich met een glimlach het enthousiasme van McNair herinneren toen hij het zeilhek binnenstormde. De eerste machinist zwaaide woest met zijn armen en zijn baard gloeide als een te hoog opgedraaide lantaarn.

‘Wayne, hier hebben we altijd van gedroomd! Kijk er ten minste één keer naar, hoe verblindend het ook is!’

Hij kieperde Wayne zowat uit zijn hangmat. Terwijl hij zich in evenwicht hield tegen het metalen plafond, bestudeerde Wayne de oplichtende baard van McNair. Een griezelig koperkleurig licht vulde het zeilhek en leek hem te omgeven met gouden tapijten, alsof ze dwars door het oog van een radioactieve orkaan waren gestoomd.

‘McNair, wacht! Je moet naar dr. Ricci! Misschien ben je...!’

Maar McNair was al weg om het schip wakker te schudden. Wayne hoorde hem in het kolenruim schreeuwen tegen twee stomverbaasde stokers. Terwijl hij die middag had geslapen – hij was die morgen om acht uur van de lange nachtwacht gekomen – was de Apollo een halve mijl voor de kust van Brooklyn voor anker gegaan, vermoedelijk om professor Summers en de wetenschappelijke expeditieleden de tijd te geven om de atmosfeer te testen. Nu konden ze weer verder, de haven van New York in, hun eerste land sinds het vertrek uit Plymouth.

Lieren piepten en kreunden, de ankerkettingen sleepten tegen de roestige boegplaten. Wayne klom uit zijn hangmat en kleepte zich vlug aan. Hij wierp een blik in de gebarsten spiegel die aan de deur heen en weer schommelde. Een goudglanzend gezicht keek hem aan, met verwonderde ogen onder de blonde haardos als die van een onnozele engel. Toen hij aan dek kwam daalde er een wolk roetvlokken uit de schoorsteen neer die het gloeiende fokkezeil met honderden vuurvliegjes bedekte. De bemanning en de passagiers verdrongen zich aan de reling en wachtten ongeduldig terwijl de stokoude machines van de Apollo, overduidelijk afgepeigerd na hun zevendaagse reis over de Atlantische Oceaan, door het stille kustwater ploegden.

Tot zijn ergernis voelde Wayne zich bij het zien van het betoverende land van opwinding trillen als een kind. Over de kuststrook van Brooklyn lag een hemelsbrede gouden glans, weerspiegeld in de stille kades en pakhuizen. De middagzon die boven de uitgestorven straten van Manhattan hing zette de glinsterende vlakke beneden in een nog blinkender licht. Heel even dacht Wayne bijna dat de lang verstilte avenues en snelwegen zich speciaal in afwachting van zijn bezoek hadden bekleed met de zeldzaamste schatten.

Achter de Apollo strekte de machtige overspanning van de Verrazano Narrows Bridge zich uit, die Wayne goed kende van de oude dia's uit de bibliotheek van het Geografisch Genootschap in Dublin. Hij had de foto's uren zitten bekijken, met duizenden andere beelden van Amerika, maar toch was hij verrast door de spectaculaire omvang en de mysterieuze vorm van de brug. Op de een of andere manier had de brug zich in de lange eeuw dat hij door iedereen vergeten was, nog bijzonderder weten te maken. Een groot aantal verticale kabels was geknapt, en het gigantische, kopergetinte gevaarte, onder het roest en het patina, leek op een liggende harp die zijn laatste lied had getokkeld voor de ongeïnteresseerde zee.

Wayne staarde naar de naderende stad, opnieuw niet in staat om het tafereel voor zijn ogen te koppelen aan het beeld van de skyline

van Manhattan waarbij hij in het duister van de filmcabine van de bibliotheek had zitten wegmijmeren. Tientallen torens rezen in het middaglicht de hoogte in. Zelfs op vijf kilometer afstand glommen de glazen wanden van de immense bouwwerken als bronzen spiegels, alsof de straten beneden met goudschatten bedolven lagen. Wayne kon het oude Empire State Building zien, de eerbiedwaardige patriarch van de stad, de tweelingtorens van het World Trade Center, en de tweehonderd verdiepingen tellende OPEC-toren die Wall Street overschaduwde, met zijn neonletters die naar Mekka wezen. Bij elkaar vormden ze het bekende silhouet met de pieken en kloven dat Wayne wel kon dromen en dat nu door deze droom van goud totaal veranderd leek.

Door de patrijspoorten van de machinekamer onder hem hoorde hij McNair schreeuwen tegen de stokers.

‘Goeie god, aan je kolenschoppen zul je niet genoeg hebben. Het ligt zeker vijftien centimeter hoog, helemaal uit het Appalachen-gebergte aangewaaid!’

Wayne lachte luid tegen de gouden kust, aangestoken door het enthousiasme van McNair. Hoewel McNair nog maar vijfentwintig was, nauwelijks vier jaar ouder dan Wayne, mat hij zich graag een air van nonchalance en levensmoetheid aan, vooral wanneer hij iemand rondleidde in zijn gehate machinekamer met zijn op kolen gestookte stoomketels en zijn bizarre negentiende-eeuwse zuigers en stangen. Maar McNair wist wat hij deed: hij kon alles aan de praat krijgen. Geef hem een hefboom en hij verplaatste de wereld, om over de Apollo maar te zwijgen. Edison en Henry Ford zouden trots op hem geweest zijn.

En ondanks zijn vreemde gevoel voor humor was McNair de eerste die vriendschap met Wayne had gesloten nadat dr. Ricci twee dagen na de afvaart uit Plymouth de jonge verstekeling had ontdekt, rillend onder het dekzeil van de kapiteinssloep. En het was op voorspraak van McNair dat kapitein Steiner de hangmat van Wayne uit de klamme bijkeuken achter de kombuis liet verhuizen naar

de warme en donkere zeilberging. Misschien herkende McNair in Waynes vastberadenheid om in de Verenigde Staten te komen iets van zijn eigen intense behoefte om weg te raken uit het vermoeide en door kaarsen verlichte Europa met zijn eindeloze rantsoenering en leven op de armoedegrens, het totale gebrek aan flair en aan mogelijkheden.

En daarin stond McNair niet alleen – de Apollo vervoerde een onzichtbare lading aan dromen en particuliere beweegredenen. Terwijl de schoorsteen roetdeeltjes over hun hoofden uitstrooide, wezen de passagiers aan weerszijden van Wayne naar de gouden stranden van Manhattan, Brooklyn en Jersey, met stomheid geslagen door dit schitterende welkom van een lang verloren continent.

Toen hoorde Wayne hoe de kleine Orłowski, de leider van de expeditie, de kapitein ongeduldig om meer stoom riep. De stem van Orłowski was tijdelijk het Amerikaanse accent kwijtgeraakt dat tijdens de reis over zijn Kiëvse klinkers was gekropen. Hij bulderde door zijn miniatuur zakmegafoon:

‘Volle kracht vooruit, kapitein! We wachten allemaal op u! Nu geen koudwatervrees...’

Maar Steiner liet zich zoals gebruikelijk niet afleiden. Hij stond midden op de brug naast de stuurman, de benen stevig uit elkaar geplant, en bestudeerde kalm de gouden kust, als een ervaren reiziger die een luchtspiegeling uit zijn ogen staart. Steiner was een stevige gedrongen kerel met opvallend delicate handen, halverwege de veertig, die bijna twintig jaar in de Israëliëse marine had gediend. Bij het schaken deed hij nooit een zet cadeau; hij liefhebberde in wiskunde en was een uitmuntende zeevaarder. Vanaf hun eerste kennismaking, toen hij over de rand van de omgekeerde sloep in de spottende ogen van de kapitein had gekeken, was Wayne door hem gefascineerd.

Wayne wist zeker dat Steiner, net als iedereen aan boord van de Apollo, zijn eigen geheime ambities koesterde. Na zijn ontdekking in de roeiboort had de kapitein Wayne bij zich geroepen in zijn

kajuit. Terwijl Steiner het in beslag genomen pistool van dr. Ricci opborg in zijn kluis, zag Wayne nog net een keurig samengebonden stapeltje oude exemplaren van *Time* en *Look* op de plank onder de geldkist. De bruine bladzijden waren samengeperst als koperblad, fossielen van een Amerika dat honderd jaar geleden was verdwenen. Toen, twee weken onderweg uit Plymouth, tijdens een van de lange windstiltes, liet Steiner Wayne opnieuw in zijn kajuit blijven nadat de verstekeling hem zijn eten uit de kombuis had gebracht.

‘Het is oké, Wayne...’ Steiner glimlachte geamuseerd bij het zien van de Tom Sawyer ter zee met zijn stroblonde bos haar, stelten van benen en ogen waarin allerlei vreemde dromen flonkerden. Wayne trilde van de zenuwen toen hij tegenover de kapitein stond – zowel Ricci als professor Summers had er bij Orłowski op aangedrongen om de route van de Apollo te verleggen zodat ze Wayne op de Azoren aan land konden zetten.

‘Rustig, Wayne. Je ziet eruit alsof je het schip wil overnemen.’ Kon hij Waynes agressie al peilen in zijn brede schouders, in de dikker wordende beenderen van zijn voorhoofd en zijn kaken? ‘Je zal blij zijn om te horen dat we de Azoren niet zullen aandoen. Maar ik wil je iets anders laten zien.’

Steiner liet zijn eten onaangeroerd staan en opende de kluis waaruit hij het stapeltje tijdschriften haalde dat hij zwijgend losknoopte. Hij sloeg de verbleekte bladzijden om, liet Wayne de plaatjes van het Kennedy Space Center zien, de landing van de Space Shuttle op de luchtmachtbasis Edwards na een proefvlucht, en de berging van de Apollo-ruimtecapsule uit de Stille Zuidzee. Er zat een speciale uitgave bij uit de lang vervlogen jaren zeventig van de twintigste eeuw, waarin het tweehonderdjarig bestaan van de Verenigde Staten in al z’n aspecten werd gevierd – de overvolle straten van Washington op de dag van de inauguratie van president Carter, lange rijen vakantievliegtuigen wachtend om op te stijgen van Kennedy Airport, vrolijke vakantiegangers in Miami aan het zwembad, in Aspen in Colorado op de skipiste, in San Diego op hun jacht in de jachtha-

ven, de hele overweldigende vitaliteit van die ooit buitengewone natie lag in de sepiafoto's bewaard.

'Goed, Wayne, jij wilt dus naar Amerika. Laat maar eens zien hoeveel je ervan weet.' Steiner klonk sceptisch, maar knikte bemoeidigend terwijl Wayne een voor een de plaatjes langsging.

'Simpel: de Golden Gate Bridge; Caesars Palace in Las Vegas; LA: Mann's Chinese Theatre; de Fisherman's Wharf in Frisco; Detroit: de Edsel Ford Expressway. Nog meer, kapitein?'

'Nu niet, Wayne. Maar je hebt het prima gedaan, je bent geen gewone verstekeling. We moeten de handen ineenslaan...'

Minder dan één op de duizend Europeanen van Waynes leeftijd zou ook maar een flauw benul hebben gehad van wat die oude panorama's voorstelden. Helaas was in Europa, Azië en de rest van de bewoonde wereld inmiddels alle belangstelling voor Amerika verdwenen. Maar Steiner had kennelijk geraden dat Wayne ze wel zou herkennen. Hij borg de tijdschriften weer op en zei:

'Met enig geluk zul je ze binnenkort te zien krijgen. Zeg eens, Wayne, waar kwam jouw familie in Amerika oorspronkelijk vandaan?' Hij keek naar de lange beenderen van Waynes gestel en zijn kinderlijke strohaar. 'Uit Kansas, het Midwesten misschien? Je ziet er wel Texaans uit...'

'Nieuw-Engeland!' De leugen was eruit voor Wayne er erg in had. 'Jamestown. Mijn overgrootvader had er een ijzerwarenwinkel.'

'Jamestown?' Steiner knikte met een wijze blik en deed zijn best niet te glimlachen terwijl hij Wayne naar de deur wees. 'Goed, dan ga je echt weer terug naar het begin. Misschien begin jij alles weer opnieuw, Wayne. Misschien word je zelfs wel president. Van verstekeling tot het Witte Huis, er zijn gekkere dingen gebeurd.' Hij nam Wayne bedachtzaam op. Zijn slimme zeevaardersblik stond bijna ernstig en er lag een merkwaaardige uitdrukking in zijn ogen die Wayne zijn leven lang zou bijblijven.

'Denk erover na Wayne – de vijfenveertigste president van de Verenigde Staten...'

2 | RAMKOERS

Waarom had hij gelogen tegen Steiner?

Wayne wendde zijn blik af van de gouden kust voor hem en keek omhoog naar de brug, waar Steiner naast de stuurman stond en met de verreijkijker het vlakke water van het kanaal aftuurde. Hij had hem net zo goed de waarheid kunnen zeggen, de kapitein zou het zeker hebben begrepen, hij was zelf ook een beetje een verstotene, een over zee dolende Ahasverus die zijn eigen volk de rug had toegekeerd. Waarom had hij niet meteen gezegd: ik weet niet waar ik vandaan kom, wie mijn vader was, laat staan mijn grootouders. Mijn moeder is vijf jaar geleden doodgegaan na een half leven als thuiswonend psychiatrisch patiënt en de andere helft als een nauwelijks vakbekwame secretaresse aan de Amerikaanse Universiteit in Dublin. Ze heeft me niet meer nagelaten dan jaren van onsamenhangende fantasieverhalen en een open plek op mijn geboortebewijs. Zegt u mij maar, kapitein, wie ik ben...

Een scherpe wolk opstuivend water sproeide op van de scheg van de Apollo en prikte Wayne op zijn wangen. Steiner belde naar de machinekamer beneden voor meer stoom, en het schip vermeerderde snelheid over de baai, aangetrokken door de magnetische kust alsof dit land van dromen een grotere zwaartekracht bezat. Wayne herinnerde zich de woorden van Steiner – ‘de vijfenveertigste president’ – en dacht weer aan zijn moeder. Tijdens haar laatste jaren in de kliniek bazelde ze vaak over Waynes echte vader, afwisselend Henry Ford v; de laatste Amerikaanse president-in-ballingschap, president Brown (een vrome, godsdienstige negentigjarige die zes-

tig jaar voor Waynes geboorte was gestorven in een zenklooster in Osaka); en een langvergeten volkszanger die Bob Dylan heette van wie ze een plaat naast haar bed had die ze eindeloos op haar opwindgrammofoon had gedraaid.

Maar één keer, op een kort helder moment, terwijl ze aan het herstellen was van een overdosis Seconal, keek zijn moeder hem met een kalme blik aan en zei hem dat zijn vader dr. William Fleming was geweest, professor in de computerwetenschappen aan de Amerikaanse Universiteit, die twintig jaar eerder tijdens een noodlottige expeditie naar de Verenigde Staten verdwenen was.

Wayne had deze bekentenis voor kennisgeving aangenomen. Maar toen hij na de dood van zijn moeder door de droevige janboel van haar spullen ging – een krankzinnige uitdragerij van kostuumjuwelen, krantenknipsels en medicijnflesjes – was hij gestuit op een stapeltje ansichtkaarten met een rood lint eromheen, die ondertekend waren met dr. Fleming en afgestempeld in Southampton, Engeland, het vertrekpunt van de expeditie. De toon van deze korte maar intieme boodschappen, de herhaalde verzekering dat hij terug zou zijn voor ‘de grote dag’ en het bezorgde medeleven met de zwangerschap van de jonge secretaresse hadden gezamenlijk een zaadje in Waynes hoofd geplant.

Misschien was zijn obsessie met Amerika, dat een eeuw geleden verlaten was door zijn onbekende voorouders, zijn vastbeslotenheid om naar dit verloren werelddeel weer te keren, niet meer dan een poging om zijn echte vader te vinden. Of had hij deze zoektocht naar zijn vader verzonnen om zijn obsessie een of ander romantisch tintje te geven?

Deed het er nu iets toe? Wayne rukte zich weg uit zijn overpeinzingen en tuurde door de verwikkende nevel naar het silhouet van Manhattan dat door het heldere water steeds hoger voor hem oprees. Net als zijn voorouders eeuwen voor hem was hij naar Amerika gekomen om het verleden te vergeten, om het uitgeputte Europa voorgoed achter zich te laten. Voor het eerst sinds hij zich als ver-

stekeling aan boord van de Apollo had verstopt, kwam er ineens een gevoel van kameraadschap over Wayne, bijna van verbondenheid met zijn medepassagiers, die de lange reis met hem hadden gewaagd.

Aan beide kanten van hem stonden mensen dicht tegen de reling aan, zonder acht te slaan op de opsproeiende nevel aan weerszijden van de roestige boeg, bemanningsleden en leden van de expeditie met de ellebogen tegen elkaar aan gedrukt. Zelfs aan dr. Paul Ricci kon Wayne zich voor een keer niet ergeren. De zwierige, zelfvoldane atoomgeleerde was het enige expeditielid aan wie Wayne een hekel had. Minstens tien keer was hij tijdens de reis achter zijn rug op Wayne af geslopen als hij in de kaartenkamer gebogen zat over oude stadsplattegronden van Manhattan en Washington, en insinueerde dan met een zelfgenoegzaam lachje dat de hele Verenigde Staten al tot zijn territorium behoorden. Dr. Ricci stond nu naast professor Summers haar de historische monumenten aan te duiden.

‘Daar heb je het Fordgebouw, Anne, en de Arabische Buurt. Als je goed kijkt, kun je het Lincoln Memorial zien...’

Hadden zijn grootouders ooit in Manhattan gewoond, zoals hij beweerde? Wayne wilde hem corrigeren, maar iedereen was stilgevallen. Orlowski, de commissaris van de expeditie, stond naast Wayne en hield zich vast aan het want van de grote mast alsof hij bang was dat de toegenomen snelheid van de Apollo hem van zijn kleine voeten zou tillen en hoog over het marszeil zou meevoeren. Toen hij klaar was met zijn absurde commentaar, legde Ricci zijn arm om het middel van professor Summers en beschermde zich achter haar rug tegen de gouden kust.

Deze keer duwde ze hem niet van zich af. In weerwil van de nevel bleef haar make-up op zijn plek, maar haar blonde haar, dat ze in een strakke knot opgerold hield, begon door de wind uit te rafelen. Ondanks al haar inspanningen, overwoog Wayne, was haar Angelsaksische teint door de lange reis werkelijk opgefrist en had haar effen gezicht en hoge, bleke voorhoofd een bijna schoolmeisjesachtige gloed gekregen. Wayne was haar grootste bewonderaar. Op

een keer was hij tot haar ergernis zonder kloppen het radiologisch laboratorium binnengekomen waar zij in een spiegelkje haar haren tot een adembenemende heuplengte stond uit te kammen, met een gezicht dat was opgemaakt als dat van een filmdiva uit het verre verleden, een godin van het witte doek, wegdromend te midden van haar reactiekolommen en stralingstellers. Ze was snel genoeg uit haar mijmerwereld gewekt en schold Wayne verrot in een opmerkelijk keelklankrijk Amerikaans taaleigen waardoor Wayne moest denken aan McNair, die tussen neus en lippen door had opgemerkt dat zij haar naam een halfuur voor de Apollo uit Plymouth vertrok had veranderd van Sommer in Summers.

Maar nu was de serene, dromerige blik weer terug. Ze leunde tegen Ricci's arm en had zelfs tijd voor een geruststellende glimlach richting Wayne.

'Professor Summers, is goudstof inademen gevaarlijk?' vroeg Wayne. 'Misschien is het wel radioactief.'

'Góúd, Wayne?' Ze lachte veelbetekenend naar de glinsterende kust. 'Maak je geen zorgen, volgens mij is er voor de transmutatie van metalen meer nodig dan fel zonlicht...'

Toch klopte er iets niet. Om de een of andere reden verwijderde Wayne zich van de reling. Met zijn handen boven zijn ogen tegen het felle schijnsel stak hij het dek over en besteeg de metalen ladder naar het dak van de stallen. Onder hem draaiden de twintig muilezels en lastpaarden onrustig rond in hun kooien en hinnikten naar elkaar door de stralen van het al te felle zonlicht. Wayne hield zich vast aan de ventilator en probeerde het merkwaardige voorgevoel dat er gevaar op de loer lag te doorgronden. Kreeg hij na de lange reis over de Atlantische Oceaan plotseling bedenkingen nu hij op het punt stond daadwerkelijk voet op Amerikaanse bodem te zetten? Hij bestudeerde de tuigage en keek de omringende zee af, tuurde door de rook naar de kustlijn van Brooklyn en Jersey.

De enige die aan boord zijn kalmte bewaarde was zonder twijfel de kapitein. Terwijl iedereen zich aan de reling verdrong en het

naderende land verwelkomde, stond Steiner naast de stuurman met zijn verrekijker gericht op een klein stuk open water op zo'n honderd meter voor het schip. Terwijl hij de snelheid controleerde, wierp hij een bijna samenzweerderige blik op Wayne. De Apollo schoot als een twaalf meter lange sloep door de hobbelige golven. De oude stoommachines stonden op springen. De paarden steigerden en werden door het rollen en stampen van het schip heen en weer geworpen in hun kooi. Steiner had elke vierkante centimeter zeil laten hijsen, alsof de behoedzame zeevaarder besloten had om de reis met een zwierig gebaar te beëindigen.

Ze passeerden inmiddels de eerste gezonken reddingsschepen in de haven. Tientallen onttakelde roestbakken slingerden rond in de baai nabij de zuidelijke punt van Manhattan, met dek en masten boven water, overblijfsels van de paniek toen een eeuw eerder Amerika zichzelf voor het laatst achterliet. In het mozaïekwerk van afgebladderde verf op de gehavende schoorstenen kon Wayne de namen van lang vervlogen lijndiensten onderscheiden – Cunard, Holland-Amerika, P&O. Zelfs de ss United States lag er, op z'n zij onder het Battery Park, teruggeroepen uit zijn pensionering voor Coney Island om tienduizenden vluchtende Amerikanen over te zetten toen de steden leegliepen en de woestijnen oostwaarts over het continent oprukten. De monding van East River was geblokkeerd door een hele massa gezonken vrachtvaarders, de laatste schepen van een trieste vloot die uit alle havens van de wereld was gecharterd en vervolgens verlaten was toen er geen brandstof meer bleek te zijn om ze te vullen voor de trans-Atlantische exodus. Angst, uitputting en wanhoop hadden de haven van New York in die dagen geregeerd. Wayne tuurde door de gordijnen van regenboognevel die van de stuurboordboeg werden opgesproeid. De Apollo verlegde haar koers om het overheellende vliegdek van de uss Nimitz te ontwijken. Het enorme atoomvliegdekmoederschip was hier naar de kelder gejaagd door de muitende bemanning toen die weigerde te schieten op de duizenden bootjes en in elkaar geflanste vloten

die de uitgang van de haven verstopten. Wayne herinnerde zich de foto's en de korrelige filmstroken van de laatste hectische dagen van de evacuatie van Amerika, toen de laatkomers, miljoenen inmiddels uit het Midwesten en de staten rond de Grote Meren, in New York waren aangekomen. Ze kwamen door de straten van Manhattan, met de zon en de woestijn op maar een paar dagen afstand, om te ontdekken dat de laatste evacuatieschepen waren vertrokken.

'Kapitein Steiner! We zijn er, kapitein – u hoeft ons niet de vernieling in te helpen...' Een boeggolf sloeg over het dek en Orłowski veegde zijn mollige gezicht met zijn mouw af. Hij riep nog een keer naar de kapitein, overstemd door het beuken van de machines en het dreunen van de schoorsteen, terwijl de zeilen kraakten, gehuld in roet en nevel.

Maar Steiner sloeg geen acht op de commissaris. Hij schommelde lichtjes op zijn ferme benen met de blik bijna gefascineerd op het met wrakken gepokte water voor ze, als een geschifte opera-kapitein. Terwijl de Apollo met dolfinnsprongen door de nevel en over de zwarte, schuimkoppige golven snelde, bleef Wayne zich vastklampen aan de ventilatieschacht boven de zenuwachtige paarden. De middagzon spiegelde verblindend op ze neer vanuit de duizenden stille ramen in de stedelijke kantoorblokken, en vanuit de bijna vloeibare kam van goudstof dat in de straten blonk. Plotseling kreeg Wayne het idee dat het misschien de hele goudvoorraad van Fort Knox was die op de kade lag, achtergelaten door de laatste leger-eenheden voordat het naar Europa verscheept had moeten worden.

'Kapitein Steiner – drie vadem!'

Terwijl de Apollo het laatste water doorkliefde, weerklonk er een kreet van de twee loders die op het bordes het handlood probeerden uit te gooien.

'Kapitein – hard naar bakboord! Rif van voren!'

'Achteruit, kapitein! Ze breekt haar kiel!'

'Kapitein...?'

3 | EEN VERDRONKEN MEERMIN

Matrozen renden in paniek over het dek. Een onderofficier botste tegen dr. Ricci op toen die terugdeinsde van de reling. Professor Summers zwaaide waarschuwend naar Steiner, terwijl twee adalborsten in het want van de grote mast klauterden, om in de hoogte een veilig heenkomen te zoeken.

De Apollo was de helft van haar snelheid verloren. De zeilen klepperden en in de stilte hoorde Wayne alleen de rook die uit de hete schoorsteen naast hem bulkte. Toen klonk er een laag, schurend geluid, alsof er een stalen lemmet over de scheepswand schraapte. Het schip huiverde even en helde over naar stuurboord als een gewonde walvis. Het lag nu bijna doodstil in het water en draaide langzaam in de wind terwijl de schroef een stroom kolkend schuim rond de achterstevens opspoorde.

Iedereen rende terug naar de reling. De paarden in hun kooi krabbelden weer op hun benen. Hun klaaglijke nasale gehinnik kwam boven het lawaai van de machines uit. Wayne sprong terug op het dek en wrong zich tussen Ricci en Anne Summers in. De matrozen riepen naar elkaar en wezen naar het water, maar Wayne keek achterom naar de kapitein. Terwijl de stuurman weer opstond van het dek en over zijn bebeerde knieën wreef, had Steiner simpelweg het roer overgenomen. De Apollo draaide met de klok mee door het water. De zeilen hingen slap in de afnemende wind. Steiner keek naar de hoge torens van Manhattan die nu op minder dan een kilometer afstand waren. Het kwam Wayne voor dat hij de kapitein nog nooit zo gelukkig had gezien. Had hij de lange, riskante reis

over de Atlantische Oceaan gemaakt met het heimelijke plan om zijn schip een paar honderd meter van hun reisdoel tot zinken te brengen, zodat ze allemaal zouden omkomen en hij de rijkdommen van het beloofde land in z'n eentje kon plunderen?

‘Wayne, moet je zien wat daar beneden ligt.’ Wayne voelde hoe Anne Summers hem bij de arm greep. ‘Daar ligt een slapende zee-meermin!’

Wayne tuurde naar het water. De schroef van de Apollo draaide niet langer en de massa kolkende luchtbellens loste langzaam op in het water dat tegen de romp klotste. Parallel aan het schip, op haar rug, als zijn verdronken verloofde, lag het standbeeld van een enorme liggende vrouw, bijna net zo lang als de Apollo. Ze rustte op een bed van betonblokken, de onderzeese overblijfsels van een verwoeste sokkel. Haar klassieke gelaat lag minder dan een meter onder het wateroppervlak. Haar grijze gezicht, gewassen door de golven, deed Wayne denken aan dat van zijn dode moeder in haar open lijkst, zoals hij dat in het mortuarium van het gesticht had gezien.

‘Wie is het, Wayne?’ Anne Summers staarde naar het uitdrukingsloze gezicht. Een kolonie kreeften had haar intrek genomen in de neusgaten van de vrouw. Toen ze uit hun domein tevoorschijn kwamen en opkeken naar het druipende Apollo-gevaarte, nam Anne haar knappe neus tussen haar vingers. ‘Het moet een soort godin zijn, Wayne...’

Paul Ricci wurmde zich tussen hen in. ‘Een plaatselijke zee-godin,’ lichtte hij het tweetal minzaam in. ‘De Amerikanen van de Oostkust vereerden een heel pantheon van onderwaterwezens – je kent vast nog wel Moby Dick, Hemingways *The Old Man and the Sea*, en zelfs de grote witte haai die liefkozend “Jaws” werd genoemd.’

Anne Summers keek onzeker naar het standbeeld. Ze trok haar hand van die van Ricci af. ‘Tamelijk extreme vorm van verering, Paul, om maar te zwijgen over het gevaar voor de scheepvaart.’ Waar ze bij wijze van ps aan toevoegde: ‘Ik geloof trouwens dat we zinken.’

En inderdaad, van alle kanten klonk geschreeuw.

‘Kapitein, we maken water! We zijn lekgeslagen!’ De onderofficier trommelde zijn matrozen op. ‘Jullie, aan de lenspompen voor, en pomp de ribben uit je lijf als je hier niet wil blijven wonen!’

Wayne sloeg met beide vuisten op de reling. Hij moest hard lachen terwijl de matrozen langs hem heen holden. Nu pas beseftte hij wat er ontbrak aan het mentale beeld van de haven van New York dat hij over de oceaan met zich had meegevoerd.

‘Wayne, alsjeblijft...’ Anne Summers probeerde hem tot kalmte te manen. ‘Je zult een duik moeten nemen, dat besef je hoop ik wel.’

‘Vrijheid! Professor Summers, weet u het niet meer?’ Wayne wees naar de kust van Jersey, waar een rotseilandje lag, midden in de waterweg. Zelfs nu kon je nog de restanten van een voetstuk ontwaren. ‘Het Vrijheidsbeeld!’

Ze tuurden in het water langs zij de Apollo. De lantaarn die zij voor generaties immigranten in de hoogte had gehouden was weg, maar de kroon zat nog steeds om het hoofd van het beeld. Een van de uitstekende spaken van de krans had een jaap van tien meter lang in de romp van de Apollo getrokken.

‘Je hebt gelijk, Wayne. Maar mijn god, we gaan ten onder!’ Anne Summers keek wild om zich heen, met één hand op haar blonde knot. ‘Paul, de apparatuur! Maar wat bezielt Steiner toch?’

Het eerste roestige water kwam schuimend uit de lenspompen bij de fokkenmast. Orlowski liep te schreeuwen tegen de kapitein en hield zijn mollige wijsvinger beschuldigend in de lucht gestoken. Maar Steiner liep kalm, met een tevreden blik in de ogen, op de brug heen en weer. Hij negeerde de commissaris en het pandemonium aan dek, en met een ontspannen kaaklijn nam hij door de koperen spreekbuis contact op met de machinekamer.

Onder de achterstevan sloeg de tweebladige schroef door het water. Een dikke zwarte wolk bolde uit de schoorsteen op. De Apollo bewoog zich weer voort, moeizaam ploegend door de golven. Het koude lenswater liep in een vaartje over het dek naar de spuigaten en

omspoelde de enkels van Wayne. Ricci en Anne Summers deinsden terug, maar Wayne bleef kijken naar het enorme standbeeld dat zich langzaam verwijderde. Op het hoogtepunt van de evacuatie van Amerika was het Vrijheidsbeeld, onder persoonlijke supervisie van president Brown, van haar sokkel gehaald en in gereedheid gebracht om naar de nieuwe Amerikaanse koloniën in Europa te worden verscheept. Maar in een onverwachte storm was de houten lichter waarop het beeld lag losgeslagen van zijn sleepboten, op drift geraakt en opengereten aan de vlijmscherpe kiel van een gekelderd vrachtschip. In de chaos van de laatste dagen van de evacuatie was de exacte plek waar het beeld ten onder was gegaan nooit vastgesteld, en waar ze lag bleef ze liggen om in de eeuw die volgde in de koude wateren te vergaan.

Dus nu al had de expeditie haar eerste ontdekking gedaan!

Vanaf dat ogenblik, terwijl de Apollo met ondergelopen bovendek op de haven van New York af pikkelde, besloot Wayne een dagboek bij te houden met de buitengewone taferelen die hij de komende maanden te zien zou krijgen, als eerste het beeld van zijn dode moeder die sliep onder de golven. En als het zover was, zou hij zijn verslag overhandigen aan dr. Fleming, zijn vader voor eens en altijd, die hij ergens in Amerika zou vinden, die op hem wachtte in de gouden paradijzen van het Westen.